

FOTO: LINDA HAUGVALSTAD/SCANPIX

Sagan om välfärdens återkomst

Johnny Munkhammar

en berömd uppsats från 1980 myntade professor Lars Gustafsson begreppet ”problemformuleringsprivilegiet”. Han förklarar detta begrepp genom att som exempel ta några människor som kommer till en populär restaurang och finner att det inte finns någon ledig plats. Restaurangägaren förklarar att det tyvärr är för många gäster där den kvällen. Gästerna hävdar i stället att det finns för få bord:

”Det oförenliga är inte insikten

DET OFFICIELLA SVERIGE präglas av att ett parti under mer än 70 år har haft nära nog monopol på regeringsmakten. Myndigheter, medier, skolor, högskolor, organisationer, museer och andra institutioner – även de borgerliga partierna – anpassar sin verklighetsuppfattning till detta. Maktinnehavet har skapat ett problemformuleringsprivilegium. Vi kan ta debatten om välfärdssamhället som exempel på detta.

De flesta svenskar inser att det finns problem inom de svenska väl-

partierna till vänster i det politiska spektrat. Andra anser att vi inte har råd med alltför stora välfärdssystem och vill därför dra ner på de offentliga utgifterna. Denna uppfattning har sitt stöd till höger.

NU HAR JOHNNY MUNKHAMMAR, som till vardags arbetar med analys och opinionsbildning på Svenskt Näringsliv, vänt uppochned på begreppen. I sin nya bok *Sagan om välfärdens återkomst* (Hjalmarson & Högborg 2004) vägrar Munkhammar att acceptera det rådande problemformuleringsprivilegiet. Hans utgångspunkt är att väl fungerande välfärdstjänster är något av det viktigaste som finns i ett utvecklat samhälle. Människor måste få större möjligheter att konsumera god vård, skola och omsorg. Just därför måste de stora offentliga välfärdssystemen avvecklas.

Det är lätt att se vilka gigantiska utmaningar som välfärdssystemen står inför. Antalet personer över 80 år kommer fram till år 2030 att växa från knappt 500 000 till cirka 750 000. Detta ställer ökade krav på vård och omsorg. Andelen svenskar

Slutsatsen blir alltså att välfärdssystemens utmaningar i stor utsträckning måste mötas genom åtgärder inom denna sektor. Munkhammar hävdar, på goda grunder, att problemen ligger i att de offentliga systemen bygger på planekonomiska principer.

i att det föreligger ett problem utan olika tolkningar av vad som utgör det problematiska i problemet.”

Gustafsson hävdar att det offentliga samtalet i Sverige ofta utgår från ett antal outtalade förutsättningar som styr hur ett problem uppfattas – och därmed även i vilken riktning lösningen ska sökas.

färdssystemen, alltså vården, skolan och omsorgen. Enligt det rådande problemformuleringsprivilegiet ser de politiska motsättningarna ut på följande sätt: De som anser att välfärdssystemen är mycket viktiga, är beredda att satsa större resurser på de offentliga systemen för vård, skola och omsorg. Här finns de politiska

i förvärvsaktiv ålder kommer samtidigt att minska. En statlig utredning, Senior 2005, visade nyligen att om försörjningskvoten ska hållas konstant fram till år 2030, så måste varannan pensionär fortsätta att arbeta fram till 79 års ålder.

Lägg därtill att den medicinska utvecklingen gör att vi i framtiden kommer att kunna behandla allt fler sjukdomar. Detta är i grunden något bra. Men det ställer också nya frågor: Har vi råd att genomföra alla behandlingar? Måste vi prioritera? Hur ska det gå till?

HUVUDELEN AV SVENSK välfärd finansieras via skatter. Men möjligheterna till ett ökat skatteuttag är mycket begränsade, särskilt som vi går mot en utveckling där andelen förvärvsarbete i befolkningen minskar och där den internationella skattekonkurrensen ökar.

Ökad tillväxt i näringslivet kan inte heller lösa problemen. Visst är det bra med ökad tillväxt i näringslivet. Men detta löser inte finansieringsproblemen inom den offentliga sektorn. Anledningen är något som ekonomerna kallar "Baumols sjukdom". Den innebär att om det uppstår tillväxt i näringslivet, så kom-

mer lönerna där att öka. Då måste även lönerna i den offentliga sektorn öka i motsvarande grad, för att människor ska vilja jobba där. Och om lönerna i offentliga sektorn ökar, utan att produktiviteten där ökar i motsvarande mån, skapar tillväxten i näringslivet inget större utrymme för offentliga tjänster.

SLUTSATSEN BLIR ALLTSÅ att välfärdssystemens utmaningar i stor utsträckning måste mötas genom åtgärder inom denna sektor. Munkhammar hävdar, på goda grunder, att problemen ligger i att de offentliga systemen bygger på planekonomiska principer. I stället måste man använda mekanismer som kan bygga välstånd och effektivitet, alltså privat ägande, vinstmotiv, konkurrens och avtalsfrihet. Kravet på att välfärdstjänster i allt väsentligt ska vara skattefinansierade tillkom för att öka människors möjligheter att konsumera dessa tjänster. Men nu när vi har nått skattetaket, innebär det i själva verket en allt hårdare ransoning av välfärden.

MUNKHAMMAR SER INTE problemen som specifikt svenska. Den svenska modellen är en del av en europeisk mo-

dell som håller på att haverera. Samtidigt är han optimist. De krafter som driver fram en förändring – en åldrande befolkning, en skärpt internationell konkurrens, ett mer heterogent samhälle och allt dyrare tjänster – är så starka att den stora staten kommer att falla. Valet gäller inte om den europeiska modellen ska överges utan hur vi ska lämna den bakom oss. Johnny Munkhammar bok ger en bra vägledning i arbetet på att återuppbygga ett välfärds-samhälle av ny modell.

Anders Johnson

Fotnot: Det är privatpersonen Johnny Munkhammar som skrivit boken. Den överensstämmer alltså inte nödvändigtvis med Svenskt Näringslivs uppfattningar.